

E l ő s z ó

A modern tárgyi kultúra látványos színpontját jelentik a különféle babák. Vizsgálatokkal sokrétű megközelítést adhatjuk a tárgyakban, a tárgyakhoz fűződő jelentésekben kifejeződő társadalmi viszonyoknak és a kultúra dinamikájának. A gyerekjátékok folyamatos változásai és a játék babák divatjai a modern, késő modern társadalom tárgyi környezetének az egyik legpregnansabb területét alkotják, melyben – mint cseppben a tenger – értékrendszerek, attitűdök éppúgy összesűrűsödnek, mint egymással is ellentétben álló ízlésminták. A babák a „fel-nőttek” mindennapi esztétikai ítéleteinek, a „jóról” és a „rosszról”, a „kívánatos-ról” és a „negatívról” vallott általános, szinte „világmagyarázó” érvénnyel bíró elveinek kifejeződései is.

A gyerekeknek készített, általuk használt játék babák a mai tárgykultúra élet-teli területét jelentik. Sokakat foglalkoztat: mivel játszanak gyermekeink? De az már ritkán felvetett kérdés, hogy a gyerekek miképpen viszonyulnak saját játékaikhoz. A gyermekkor múltával hogyan szortírozzák, őrzik korábbi éveik játékaikat? Miként válik a játékszer az egyéni élettörténet későbbi részévé? Hogyan tárgya-sul benne a gyerek- és serdülőkor emléke, majd miképpen alakul ki sajátos tárgy-nosztalgia? A gyermeki tárgyhasználat és a gyerekkori emlékezet szerveződése szorosan kapcsolódik a felnőttek világához. Babák, bábuk ott vannak az ő kezük ügyében is, hol mint a szabadidő eltöltésének tárgyi kellékei, hol mint az alkotás és önkifejezés termékei vagy mint valami megmutatásának közvetítő eszközei. Kitüntetett szerepe van a gyűjtőszendvélynek, mely a gyermekek között és a felnőttek körében is megnyilvánulhat babák megőrzésében, összegyűjtésében. Baba-gyűjtemények jönnek létre „régiségekből”, dekoratív kézművesalkotásokból, úti emléktárgyakból, ki lehet alakítani ilyeneket tervszerűen folytatott gyűjtőmunká-val tájak, országok reprezentatív öltözetű példányaiból. A babák mind nagyobb csoportja már régóta eleve nem játékszernek, hanem a gyűjtési szendvély kielégítésére készül, sőt ennek folyamatos serkentését szolgálja.

A mai „babakultuszban” kedveltek az azonosságjelképként előállított és használt babák. Regionális, etnikai, nemzeti szimbólumok gyakran társulnak és feje-ződnek ki babafigurákkal, jellegzetesen – népviseletbe, „nemzeti viseletbe” vagy „etnikusan” – öltöztetett babákkal. A népviseleti babák ugyanakkor jelzik a nép-

viselet elmúlását, illetve sajátos utóéletének állomásait. A hagyományos öltöze-tet elhagyó, esetenként városba költözött falusiak lakóhelyük népviseletébe öltöz-tetett babákat készítenek és tartanak városi lakásukban, múltjuk emlékeként. Terjed a letűnt formák felújítása és a múlt megelevenítése. A mai fogyasztói tár-sadalom tömegjátékainak elutasítása fejeződik ki abban, hogy népi iparművészek, a „tárgyalkotó népművészeti mozgalom” egyes képviselői a múltból vett „népi” vagy „természetes” gyermekjátékokat propagálnak a mai ifjú szülők számára. Előtérbe kerül, általában is felértékelődik a kézművesség. Elismert értéként terjed a törté-nei korszakok, jellegzetes foglalkozási vagy társadalmi állású csoportok öltözetét, karakterét megformáló babák s azok sorozatainak műves, nagy kézügyességet és szakértelmet igénylő készítése.

Mindez nem meríti ki a babák szimbolikus kifejezőeszköz-szerepét, a kör tágítható. Tágítható, a „való világ” játékon kívüli szféráitól s képzeletitől egészen a kibetér, a szimulákrumok világáig. A babák segítségével történő szemléltetés és megjelenítés, a reprezentáció szinterei és alkalmi rendkívül változatosak, mi-ként a mai fogyasztói kultúrában a figyelem felkeltését, a reklámot szolgáló sze-repük is az. A babák művészi felhasználása és értelmezése pedig még inkább megerősíti azt a benyomásunkat, hogy az emberi alakot másoló, utánzó, átfor-máló babák a kultúra kitüntetett fontosságú szereplői.

A *MaDok-füzetek* 6. száma a mai babák s használatuk középpontba állításával ezt a rendkívül változatos tárgyi világot igyekszik feltérképezni. A teljesség igénye nélkül egy mai pillanatképet kíván adni, pontosabban egy olyan terepszemlét, amely egy tárgyfajta formai, kiviteli gazdagságát és alkalmazásának sokféleségét veszi számba, s ezzel közvetve kapcsolódási lehetőségekre is ráirányítja a figyelmet. Bár e tárgyak elsősorban „csak” gyerekeket idéznek, sőt sokaknak – képletesen is – „gyerekesnek”, marginálisnak, banálisnak tűnnek, netán egyes fajtái „elborzasztó” vagy „alantas” dolgot jelentenek, ráadásul az érzelgősség, a misztikusság kényszerű terhétől sem mentesek, messzemenően rólunk, „komoly” dolgainkról szólnak, megérdemlik figyelmünket. Nézzük tehát meg alaposabban babáinkat!

A szerkesztő